

Aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus -projekti

Tausta

Demokratia on perimmiltään jatkuvasti käynnissä oleva ja itseään kontrolloiva oppimisprosessi, jota ylläpidetään ja kehitetään kansalaisoppimisen avulla. Demokraattinen yhteiskunta on oppiva yhteiskunta, ja sen keskeinen arvo ja aktiviteetti on oppiminen. (Korsgaard 2001.)

Demokratian elävyys ja toimivuus eivät ole itsestään selvyyksiä eikä vain päätöksentekijöiden asia. Kansalaisten tulee olla itse aktiivisia. Heidän pitää osallistua, toimia ja vaikuttaa erilaisilla foorumeilla. Demokraattinen yhteiskuntajärjestys jää tyhjäksi kuoreksi, jos se ei saa legitimitettiin kansalaisilta.

Kukaan ei synny aktiiviseksi kansalaiseksi. Siihen opitaan ja siihen kasvetaan. Siksi tarvitaan opetusta ja oppimista, kasvattamista ja kasvamista. Tarvitaan myönteisiä kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta.

Perus- ja toisella asteella koulutetaan oppilaille perustiedot aktiivisesta ja demokraattisesta kansalaisuudesta. Tiedot jäävät kuitenkin hatariksi eikä käytännön kokemusta ehdi syntyä. Siksi aikuiskoulutuksen rooli korostuu. Tutkimusten mukaan nuorilla on kiinnostuksen puutetta osallistumisesta ja vaikuttamisesta kohtaan. Tämäkin korostaa aikuiskoulutuksen roolia asiassa.

Demokratiakasvatus ja kansalaiseksi kasvamisen ovat yksi valtioneuvoston 4.2.2010 hyväksymän periaatepäätöksen viidestä teemakokonaisuudesta. Periaatepäätös koskee demokratian edistämistä Suomessa.

Tarve

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat antaneet koulutusta aktiiviseen ja demokraattiseen kansalaisuuteen vuosikymmenien ajan. Viime vuosina ongelmana on ollut se, että koulutus ei ole kiinnostanut tarpeellisessa määrin suomalaisia. Maahanmuuttajien osalta koulutus on keskittynyt perustietojen jakamiseen. Siksi nyt tarvitaan täysin uudenlainen ote aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden kouluttamiseen. Tämä on suomalaisen demokratian toimivuuden kannalta keskeinen kysymys. Pelkkä perus- ja toisen asteen perustietojen koulutus ei riitä, vaan teeman tulee olla mukana myös aikuiskoulutuksessa. Aikuiskoulutuksen kentällä vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat luontevin toimija.

Aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus edellyttää tietojen ja ymmärryksen lisäksi taitoja ja kompetensseja, sellaisia kuin kyky kommunikaatioon ja dialogiin, kyky elää toisten kanssa, kyky ratkaista konflikteja ilman väkivaltaa, kyky neuvotella, kyky ottaa osaa julkiseen keskusteluun, kyky

tunnistaa ja hyväksyä erilaisuutta, kyky käyttää tieto- ja viestintäteknikkaa jne. Tarvittavia kompetensseja ovat kriittinen ajattelu, osallistuminen, konfliktinratkaisu, käsitteellinen analyysi, argumentaatiotekniikat sekä rakentavan ja kurinalaisen keskustelun säännöt. (Korsgaard 2001; Niemelä 2002.) Tässä ajassa myös informaation lukutaito ja medialukutaito ovat keskeisiä taitoja.

Ruud Velthuisin (2002) mukaan aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus opitaan parhaiten, jos oppimisprosessi on räätälöity opiskelijakohtaisesti. Opiskelijan tulee kokea, että oppiminen palvelee hänen tulevaisuuden tarpeitaan, että opetus ottaa huomioon opiskelijan intressit ja että hän voi opitun perusteella toimia ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Yhteiskunnallinen kasvatus pitää sovittaa kansalaisen rooliin, olipa ihminen yhteisön jäsen, kuluttaja, perheen jäsen, elinikäinen oppija, veronmaksaja, äänestäjä, työntekijä, koulun johtokunnan jäsen tms. Velthuisin mukaan on tärkeää spesifioida se, mitä tietoja, asenteita ja taitoja pitää oppia. On myös tärkeää harjoitella käytännössä aktiivista ja demokraattista kansalaisuutta. Hänen mukaansa osallistumisen taso on sitä korkeampi mitä paremmat tiedot ja taidot kansalaisilla on.

Tavoite

Tehdä analyysi toteutetuista aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden koulutuksista sekä kouluttamisen haasteista ja mahdollisuuksista vapaan sivistystyön oppilaitoksissa.

Laatia aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden koulutusohjelma ja opetusmenetelmän suosituksia, jotka

- . lisäävät kiinnostusta aktiivista ja demokraattista kansalaisuutta kohtaan
- . lisäävät tietoa demokratiasta sekä aktiivisena ja demokraattisena kansalaisena toimimisesta
- . motivoivat ja kannustavat aktiiviseen osallistumiseen, toimimiseen ja vaikuttamiseen
- . soveltuvat toteutettavaksi erilaisissa oppimisympäristöissä ja eri oppiaineiden yhteydessä vapaan sivistystyön oppilaitoksissa.

Sisältö

Projektin toimesta

- . analysoidaan hankepartnereiden oppilaitoksissa, miten aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden koulutus toteutuu tällä hetkellä, mitä haasteita ja ongelmia siinä on ollut ja millaisia hyviä kokemuksia on saatu
- . laaditaan hanketoimijoiden kanssa analyysin pohjalta suunnitelma, miten aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden koulutuksen voisi toteuttaa kyseisissä oppilaitoksissa a) omana, erillisenä koulutuksena ja b) kytkettynä muiden oppiaineiden koulutukseen. Suunnitelma pitää sisällään koulutussisällöt ja -menetelmät.
- . tarjotaan koulutusta opettajille/kouluttajille/ohjaajille aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden sitomisesta omaan opetukseen

. tuotetaan tarvittavaa opetusmateriaalia koulutuksen tueksi ja päivitetään www.osallistu.fi-sivusto.

Analyysin ja suunnittelun jälkeen laaditaan opettajan työtä tukeva koulutussisältöjä ja -menetelmiä sisältävä materiaalipankki käytettäväksi vapaan sivistystyön oppilaitoksissa aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden koulutuksessa. Materiaalipankki tulee sisältämään

- . aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden tietopuolisen oppiaineen erilaisille oppimisryhmille toteutettavaksi a) omana, erillisenä koulutusohjelmalla tai b) sisällytettynä muiden oppiaineiden opetukseen
- . opetusmenetelmiä aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden kouluttamiseen eri oppimisympäristöissä ja erilaisille oppijaryhmille
- . opettajan työtä tukevaa opetusmateriaalia, esimerkiksi harjoituksia.

Materiaalipankin tietopuolisen oppiaineen kokonaisuuden suunnittelussa huomioidaan se, että itsenäisenä kokonaisuutena toteutettuna koulutus voidaan tunnistaa, tunnustaa ja hyväksi lukea opiskelijan oppimisportfoliossa tai opintokirjassa.

Koulutusaineisto tuotetaan suomeksi ja ruotsiksi.

Partnerioppilaitoksissa selvitetään analyysivaiheessa oppilaitosten pedagogista henkilökuntaa ja opiskelijoita informantteina käyttäen erityisesti sitä,

- . mitä on sisällöllisesti järkevää opettaa?
- . millä tavalla on mielekästä opettaa?
- . millä menetelmillä oppijoita kannustetaan ja motivoidaan aktiiviseen osallistumiseen, toimimiseen ja vaikuttamiseen?
- . miten koulutus kannattaa käytännössä toteuttaa ja mitkä sisällöt ja menetelmät sopivat toteutettavaksi a) omana koulutusohjelmalla tai b) muihin oppiaineisiin integroituina?
- . millaista osaamista opettaja/kouluttaja/ohjaaja tarvitsee, jotta opiskelijat innostuvat aiheesta ja oppivat?
- . millaista materiaalia tarvitaan ja missä muodossa koulutuksen tueksi?
- . millainen yhteistyö (esim. kansalaisjärjestöt, kunnan toimielimet) edistää asian opettamista?
- . miten opitun tunnistaminen ja tunnustaminen hoidetaan?

Koulutusohjelman laadinnassa käytetään taustamateriaalina myös opintokeskusten Jäde-hankeessa tuotettua aineistoa, joka on koottu osoitteeseen www.osallistu.fi Näin hyödynnetään aikaisemman hankkeen tuloksia ja räätälöidään niistä uudenlainen, käytännön koulutusohjelma. Osallistu.fi-sivusto päivitetään osana hanketta ajantasaiseksi.

Hankeessa hyödynnetään partneriorganisaatioissa kehiteltyjä ja kokeiltuja, aihepiiriin liittyviä koulutuksia tai projekteja. Lisäksi projektin suunnittelussa hyödynnetään pohjoismaisia kokemuksia, mm. Vi måste prata -kampanjaa Ruotsissa.

Käytännön toteutus

Hanke on vahvasti analyttinen ja tutkiva. Koska aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden koulutusta on järjestetty pitkään erilaisilla tavoilla ja erilaisissa oppijaryhmissä, ensin kannattaa analysoida nykytilannetta ennen kuin lähdetään laatimaan konkreettista koulutusohjelmaa ja tukimateriaalia opettajille. Analysoinnin ja tutkimisen jälkeen käydään uuden suunnitteluun. Mukana on koko ajan tutkimuksellinen näkökulma, eli hanketta tehdään ottaen huomioon saadut kokemukset. Lopullinen materiaalipankki laaditaan tämän prosessin tuloksena.

Projektia johtaa ohjausryhmä, jossa ovat edustajat kaikista mukana olevista oppilaitoksista. Projektia varten palkataan teemaan perehtynyt osa-aikainen projektisuunnittelija, joka yhdessä ohjausryhmän ja pedagogisten asiantuntijoiden kanssa

- . laatii yksityiskohtaisen projektisuunnitelman
- . koordinoi nykyisen koulutuksen tilanteen analysoimista ja koostaa niistä raportin
- . suunnittelee yhdessä pedagogisten asiantuntijoiden kanssa tarvittavan opettajien/kouluttajien/ohjaajien kouluttamisen ja tekee käytännön järjestelyt koulutuspäiviin
- . on mukana tuottamassa materiaalipankkia ja tarvittavia koulutussisältöjä, opetusmateriaalia ja käytännön harjoitteita
- . toimii yhteyshenkilönä ja koordinaattorina hankkeessa mukana oleviin oppilaitoksiin päin
- . dokumentoi projektin etenemistä
- . kirjoittaa projektin raportit
- . huolehtii projektin taloudesta
- . hoitaa muut projektiin liittyvät käytännön työtehtävät.

Tutkimuksellinen analyysi tehdään kuudessa mukana olevassa oppilaitoksessa siten, että erilaiset työ- ja toimintamuodot sekä oppimisryhmät huomioidaan. Materiaalipankki tuotetaan siten, että mukana on kaikkien hankkeen 13 oppilaitoksen pedagoginen asiantuntemus.

Opettajille/kouluttajille/ohjaajille järjestetään koulutus, jossa on kaksi lähipäivää ja koulutusten välillä yhteistä verkkotyöskentelyä. Koulutuksen avulla varmistetaan opettajien/kouluttajien/ohjaajien osaaminen laaditun koulutussuunnitelman ja kehitettyjen opetusmenetelmien käyttämisessä käytännön opetustilanteissa.

Projektin tuotokset levitetään vapaan sivistystyön valtakunnallisten järjestöjen toimesta kaikkien vapaan sivistystyön oppilaitosten käytettäväksi.

Hankkeen suunnittelijat ja toteuttajat

Hankkeen suunnittelijoina ja toteuttajina ovat 13 vapaan sivistystyön oppilaitosta.

Helsingin ja Uudenmaan alueen toimijat: Helsingin suomenkielinen työväenopisto, Kalliolan settlementti ja kansalaisopisto, Työväen Akatemia, Lärkkulla-stiftelsens folkakademi, Sivistysliitto ja opintokeskus Sivis, Kansan Sivistystyön Liitto ja KSL-opintokeskus, Vihreä sivistysliitto ja opintokeskus ja Sivistysliitto ja Opintokeskus Kansalaisfoorumi
 Jyväskylän alueen toimijat: Jyväskylän kansalaisopisto, Jyväskylän kesäyliopisto, Alkio-opisto
 Turun alueen toimija: Paasikivi-opisto
 Kiteen alueen toimija: Kiteen Evankelinen Kansanopisto

Projektin hakija- ja hallinnointiorganisaationa toimii Sivistysliitto ja Opintokeskus Kansalaisfoorumi.

Tulos

Hankkeen toimesta syntyy

- . analyysiraportti aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden koulutuksista sekä kouluttamisen haasteista ja mahdollisuuksista vapaan sivistystyön oppilaitoksissa
- . uudenlainen, toteuttamiskelpoinen aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden opettamista tukeva materiaalipankki, joka sisältää koulutusohjelman ja menetelmäsuosituksia käytettäväksi erilaisissa opetustilanteissa ja erilaisille oppijaryhmille vapaan sivistystyön oppilaitoksissa
- . materiaalia opettajien/kouluttajien/ohjaajien tueksi.

Toteutusaika

1.10.2018-31.5.2020

Budjetti

Menot:

. osa-aikainen projektisuunnittelija 1/3 x 3.750 euroa (palkka + sotut) x 20 kk	24.750 euroa
. tutkimuksellisen analyysin tekeminen, 5 oppilaitosta x 2000 euroa	10.000 euroa
. materiaalipankin sisällön tuottaminen, 13 oppilaitosta x 1800 euroa	23.400 euroa
. opettajien lisäkoulutus (tilat, kouluttajien palkkiot, matkakulut)	2.550 euroa
. matka- ja majoituskulut	1.500 euroa
. toimisto-, hallinnointi- ym. kulut	2.500 euroa
yhteensä	64.950 euroa

Tulot:

. opetus- ja kulttuuriministeriön avustus (95%)	61.700 euroa

. omarahoitus (5%)

3.250 euroa

yhteensä

64.950 euroa

Vantaalla 14.5.2018